

**KODEKS
ETIKE
PSIHOLOGA
SRBIJE**

PREAMBULA

Psihologija kao naučna teorija i na njoj zasnovana praksa ustanovljena je društvena delatnost u Republici Srbiji.

Nosioci te delatnosti jesu psiholozi, lica sa univerzitetskom diplomom psihologa stečenom na način propisan zakonom.

Psiholog polazi od toga da nauka nudi znanja i metode, a ne i ciljeve, vrednosti i normativno-etička rešenja. Stoga on preuzima obavezu da brine o etičkoj strani primene naučnih znanja i metoda, prihvatajući slobodno kao svoje vrhovno etičko merilo da čoveštvo, kako u sebi tako i u svakom drugom, uvek uzima i kao cilj, a nikada samo kao sredstvo.

Prihvatajući da su ljudske dužnosti iznad profesionalnih i odbijajući da se zaklanja psihologijom kao konačnim i potpunim znanjem, psiholog nastoji da psihologija bude u njegovim rukama, a ne on u njenim.

Obavljajući svoje profesionalne poslove, psiholog ostaje unutar sledećih granica:

- ❖ Psihologije kao nauke, njenih postojećih znanja, metoda i rešenja. Ali, psiholog nastoji da u meri svojih mogućnosti uveća ta znanja, da konstruiše pouzdanije i valjanije metode, da pronađe primerenija rešenja.
- ❖ Svojih stečenih kvalifikacija. Ali, psiholog nastoji da se dalje stručno usavršava i da stiče nove kvalifikacije.
- ❖ Materijalnih uslova društva i sredine u kojoj radi. Ali, psiholog ne čeka da mu društvo ponudi kao gotove najpovoljnije uslove, već nastoji da sredina bolje razume potrebe psihološke delatnosti.
- ❖ Zakonskih odredbi važećih u Republici Srbiji, kako opštih tako i posebnih, koje se odnose na psihološku delatnost.
- ❖ Etičkih načela ovog **Kodeksa**. Ali, pošto ni psihologija kao nauka ni kodeks etike ne mogu da ponude gotove recepte za sve moguće konkretne probleme, psiholog uzima sva rešenja kao svoja, znajući da ne može imati opravdanje za nedostatak valjanih etičkih argumenata.

1

ODNOS PREMA STRUČNOM I ISTRAŽIVAČKOM RADU

- 1.0. U svakom području delatnosti psiholog svoj posao obavlja na nivou standarda koji važe za dato područje. Pri tome on prihvata da nikakvi ciljevi strukovni ili vanstrukovni, ne mogu doći iznad dostojanstva i dobrobiti pojedinca koji je neposredno ili posredno uključen u profesionalni odnos.
- 1.1. Psihologija nema zabranjene teme. Stoga psiholog ne sme sprečavati ili ometati druge u prikupljanju građe, u raspravljanju ili istraživanju bilo kojih tema, kao ni objavljivanju stručnih radova.
- 1.2. Psiholog je dužan da ne snižava standarde svoje struke prema polnoj, uzrasnoj, konfesionalnoj, nacionalnoj ili partijskoj pripadnosti ispitanika.
- 1.3. Koristeći psihološke teorije, metode, instrumente ili praktične programe potekle u drugim sredinama, psiholog je dužan da ih upotrebljava oprezno i kritički, nastojeći da u punoj meri uvaži kulturne i druge osobenosti ljudi sa kojima radi.
- 1.4. Preduzimajući empirijska istraživanja, kao i druge oblike naučne produkcije, psiholog uvažava, pored svojih ličnih interesovanja, aktuelne i važne probleme svoje sredine.
- 1.5. U svakom poslu koji obavlja psiholog nastoji da u punoj meri zadovolji zahteve objektivnosti, tj. poštovanja činjenica, podataka, testovnih rezultata i nalaza.
 - 1.5.1. U pismenim i usmenim izveštajima o istraživanjima psiholog je dužan da stručnoj javnosti obelodani tačno, precizno i potpuno sve korake (metodološke, konceptualne, statističke) koje je preduzeo a čije je poznavanje neophodno za kritičko procenjivanje obavljenog posla.
 - 1.5.2. Psiholog ne sme istraživačke podatke, testovne rezultate i nalaze krivotvoriti i krivotvorene prikazivati pojedincima ili javnosti.

- 1.5.3. Psiholog teži ideološkoj neutralnosti svoje nauke. Stoga nastoji da otkloni ideološke stavove od naučnih postavki i teorija.
- 1.6. Vršeci empirijska istraživanja psiholog se obavezuje na puno poštovanje ispitanika kao ravnopravnog učesnika u istraživanju.
 - 1.6.1. Psiholog je dužan da pribavi validnu saglasnost¹ ispitanika za učestvovanje u istraživanju.
 - 1.6.2. Ukoliko ispitanik nije u stanju da da validnu saglasnost (maloletne, mentalno zaostale, teže duševno obolele osobe), ona se mora dobiti od roditelja/ staratelja, odnosno od lica i ustanova kojima su ovakve osobe poverene.
 - 1.6.3. Istraživač je dužan da ispitanike i/ili lica/ustanove koji daju saglasnost za učestvovanje u istraživanju upozna sa svim osobinama istraživanja (cilj, predmet, organizator, trajanje, moguće posledice, itd.) koje su relevantne za davanje validne saglasnosti.
 - 1.6.4. Istraživač je dužan da prihvati odluku ispitanika, uključujući i maloletne osobe, odnosno lica koja daju saglasnost za učestvovanje, da u bilo kom trenutku odustane od daljeg učestvovanja u istraživanju.
 - 1.6.5. Istraživač je dužan da na zahtev ispitanika koji odustaje izbriše sve podatke koji se na njega odnose a sakupljeni su u dotadašnjem toku istraživanja.
 - 1.6.6. Istraživač je dužan da otkloni od ispitanika svaku predvidivu štetu ili neugodnost koju učestvovanje u istraživanju može povećati u odnosu na uobičajeni način života ispitanika.
 - 1.6.7. Ukoliko planirano istraživanje neizbežno proizvodi neku neugodnost učesnicima, povećanu u odnosu na njihov uobičajeni način života, psiholog-istraživač je dužan da se najpre posavetuje sa iskusnim i nepristrasnim kolegama (odnosno sa odgovarajućim organom DPS), kako bi potražio alternativna rešenja, makar takva koja smanjuju neugodnost, odnosno rizik od neugodnih posledica. Ukoliko i posle toga postoji neizbežnost ili visoka verovatnoća

¹ Saglasnost je validna ukoliko je dobijena na pošten način, tj. ukoliko ne povređuje dostojanstvo ispitanika. To znači da za dobijanje saglasnosti nije dozvoljeno koristiti prinudu, ucenjivanje ili obmanjivanje, ali jeste dozvoljeno ubeđivanje argumentima.

nastanka neugodnih posledica po učesnike, istraživač je dužan da

- 1) pribavi pismenu saglasnost kolega (odgovarajućeg organa DPS) i da
- 2) o svemu potrebnom tačno obavesti učesnike u istraživanju i obezbedi njihovu validnu saglasnost.

1.6.8. Ukoliko bi precizno obaveštavanje ispitanika o nekom aspektu istraživanja ugrozilo metodološke kvalitete istraživanja, istraživač je dužan da preduzme sledeće:

- 1) da dokaže kako alternativna procedura nije raspoloživa;
- 2) da dokaže kako su ispitanici o svemu ostalom dovoljno obavešteni;
- 3) da dokaze pod 1 i 2 ove tačke iznese pred iskusne i nepristrasne kolege (odnosno pred odgovarajući organ DPS) i dobije njihovu saglasnost;
- 4) da se posluži uopštenijim ili tautološkim objašnjenjima umesto obmanjivanjem.

1.6.9. Ukoliko planirano istraživanje metodološki zahteva da se pažnja ispitanika skrene sa pravog predmeta istraživanja, psiholog-istraživač je dužan da naknadno, po obavljenom prikupljanju podataka, dodatno informiše ispitanike kako bi dobio njihovu validnu saglasnost, da prodiskutuje sa njima sve relevantne aspekte istraživanja kako bi se otklonila pogrešna razumevanja i uočile moguće negativne posledice primenjene procedure, te da preduzme sve razumne korake na otklanjanju ili prevazilaženju tih posledica.

1.7. Psiholog ne sme metodom posmatranja, kao jedinim naučnim metodom, narušavati privatnost i sferu intime ispitanika; u načelu, posmatranje bez dobijene saglasnosti dozvoljeno je u onim okolnostima gde posmatrani obično očekuje da može biti posmatran od nepoznatih osoba, ali i tada se naknadno mora pribaviti validna saglasnost ukoliko se vrši trajno beleženje (neanonimnih) podataka. Ukoliko ispitanik odbije davanje saglasnosti i zahteva brisanje zabeleženih podataka, istraživač je dužan da takvom zahtevu udovolji.

1.8. Psiholog koji zauzima položaj nosioca istraživačkog projekta ili glavnog zaduženog za istraživanje deli odgovornost iz članova

- 1.6. i 1.7. sa saradnicima i pomoćnim osobljem (ispitivači, studenti, pomoćnici) koje učestvuje u sprovođenju istraživanja.
- 1.9. Psiholog je dužan da se sa posebnom pažnjom odnosi prema mernim instrumentima i psihološkim sredstvima procene ličnosti.
- 1.9.1. Psiholog uvažava da se proizvodnja i prodaja standardizovanih mernih instrumenata i sredstava procene ličnosti vrši isključivo pod uslovima i na način propisan od strane Društva psihologa Srbije.
- 1.9.2. Standardizovane psihološke merne instrumente i sredstva procene ličnosti koje odobre DPS i Institut za psihologiju u praksi primenjuju isključivo psiholozi.
- 1.9.3. Psiholog je dužan da ne ohrabruje i ne omogućava korišćenje mernih instrumenata i sredstava procene iz tačke 1.9.2. ovog stava od strane lica koja nisu psiholozi, izuzev studenata psihologije koji mogu da ih primenjuju samo pod nadzorom diplomiranih psihologa.
- 1.9.4. Ukoliko psiholog uoči da lica koja nisu psiholozi koriste u praksi merne instrumente i sredstva procene iz tačke 1.9.2. ovog stava, preduzeće sve potrebne korake da ih od toga odvрати, uključujući i obaveštavanje DPS.

2 ODNOS PREMA STRANKI

- 2.0. Puna, tj. nedeljiva nadležnost i kompetencija psihologa važi u profesionalnom radu sa pojedincem i malom grupom. U tim okvirima psiholog nastoji da primeni svoja stručna znanja i iskustvo za dobrobit stranke², poštujući istovremeno njeno dostojanstvo. Kao i stranka, i psiholog je ličnost; iako je psiholog, on je takođe i unutar predmeta psihologije. Otuda psiholog drži na umu da i on kao ličnost može biti izvor i stručno i etički neopravdanih postupaka.
- 2.1. Jedna od osnovnih dužnosti psihologa sastoji se u tome da spreči negativne posledice po stranku koje mogu doći od njega.
- 2.1.1. U slučaju privremenog i prolaznog smanjenja stručne i/ili moralne kompetentnosti (npr. usled organske bolesti, raznih životnih stresova ili drugih ometenosti) psiholog treba da odustane od rada sa strankom.
- 2.1.2. U slučaju smetnji trajnijeg porekla psiholog treba da se posavetuje saiskusnim i nepristrasnim kolegom i da preuzme potrebne korake kako bi stekao kontrolu nad tim izvorima smetnji i sprečio njihov negativni uticaj na rad sa strankom.
- 2.1.3. Psiholog je dužan da neguje svoju otvorenost prema sebi i da pažljivo uzima u obzir dobronamerna ukazivanja kolega o svojim ličnim izvorima smanjene kompetentnosti.
- 2.2. Psiholog samostalno obavlja isključivo one poslove za koje je stekao stručne kvalifikacije.
- 2.2.1. Posle osnovnih studija psiholog je dužan da se, po meri svojih mogućnosti, dalje stručno usavršava, koristeći raspoložive oblike stručne komunikacije i usavršavanja.
- 2.2.2. Psiholog može da preduzima i poslove za koje još ne poseduje kvalifikacije ukoliko je obezbeđena supervizija i odobrenje od strane kolega sa potrebnim kvalifikacijama.

² Reč "stranka" u celom Kodeksu etike treba shvatiti tehnički, tj. kao da označava svakog – lica ili ustanove – ko se nalazi u ulozi primaoca psiholoških usluga. Radna grupa se opredelila za tu reč, umesto "klijent", "pacijent" ili "primalac psiholoških usluga".

- 2.3. Za svoje usluge psiholog prima isključivo onu materijalnu nadoknadu koja je prethodno ugovorena sa strankom, odnosno koja je propisana od strane ustanove u kojoj radi.
- 2.4. Psiholog je svestan da u njegovom odnosu sa strankom dolazi do razlike u moći (psihološkoj, institucionalnoj, itd.), te je stoga dužan da vodi računa kako ne bi došlo do njene zloupotrebe.
- 2.5. Psiholog je dužan da izbegne mešanje profesionalnog sa drugim vrstama odnosa - sa rođacima, prijateljima i bliskim saradnicima, kao i sa drugima ako postoji opasnost da bude ugrožen profesionalni odnos.
- 2.6. U profesionalni odnos sa strankom psiholog stupa na osnovu validne saglasnosti.
 - 2.6.1. Psiholog je dužan da obezbedi validnu saglasnost stranke koja prima njegove profesionalne usluge.
 - 2.6.2. Psiholog je dužan da pruži stranki sve informacije koje su neophodne za dobijanje validne saglasnosti za ulazak u profesionalni odnos ili za nastavak profesionalnog odnosa.
 - 2.6.3. Ukoliko stranka nije u stanju koje njenu saglasnost čini validnom (maloletne, mentalno zaostale i duševno obolele osobe), psiholog obezbeđuje saglasnost od nadležnih lica ili ustanova (roditelji, staratelji, prosvetne i zdravstvene vlasti, itd.), uz odgovarajuće informisanje kao u tački 2.6.2. ovog stava.
 - 2.6.4. Ukoliko bi traženje saglasnosti za maloletno lice ugrozilo pružanje psihološke pomoći tome licu, a pomoć se ocenjuje kao neophodna i neodložna, psiholog je dužan da se konsultuje sa iskusnim i stručno dovoljno kvalifikovanim kolegom i da dobije njegovu saglasnost za takav rad sa strankom.
 - 2.6.5. Kada nijedan od načina za dobijanje prethodne saglasnosti nije raspoloživ (napr. usled privremene smanjene uračunljivosti stranke) a stručna psihološka intervencija jeste neophodna i neodložna, psiholog obezbeđuje saglasnost naknadno i blagovremeno.
 - 2.6.6. Saglasnost dobijena na početku profesionalnog odnosa važi sve dok je stranka ne povuče. Psiholog je dužan da prihvati povlačenje saglasnosti za dalji rad sa strankom. Takođe, on ima pravo da sa opravdanim razlogom odustane od daljeg

rada sa strankom, vodeći računa o dostojanstvu i dobrobiti stranke.

2.7. Podaci do kojih psiholog dolazi u radu sa strankom poverljive su prirode i čuvanje njihove tajnosti jedna je od osnovnih dužnosti.

2.7.1. Psiholog je dužan da obavesti stranku o poverljivosti podataka i nalaza dobijenih tokom profesionalnog odnosa. Takođe je dužan da obavesti stranku o postojanju svoje dužnosti da štiti tajnost podataka i nalaza.

2.7.2. Psiholog je dužan da pribavi validnu saglasnost stranke za trajno beleženje podataka (pisano, auditivno, video) koje ona pruža, osim u slučaju podataka i nalaza koji se prikupljaju u zdravstvenim ustanovama za svrhe medicinske dokumentacije.

2.7.3. Psiholog je dužan da pribavi validnu saglasnost stranke za bilo kakvo korišćenje poverljivih podataka, ukoliko je to korišćenje individualizovano, odnosno takvo da stranka te podatke može prepoznati kao svoje.

2.7.4. Prilikom korišćenja podataka sakupljenih tokom rada sa strankom psiholog je dužan da sakrije identitet stranke i drugih lica na koje se podaci odnose, te da preduzme sve razumne korake kako ne bi došlo do otkrivanja tih identiteta neovlašćenim licima ili javnosti.

2.7.5. Psiholog je dužan da ne otkrije identitet stranke čak i ukoliko stranka ne traži zaštitu svog identiteta.

2.7.6. Psiholog je dužan da preduzme sve potrebne korake kako bi sačuvao poverljivost podataka i nalaza, odnosno sprečio pristup neovlašćenih lica tim podacima i nalazima.

2.7.7. Iznošenje psiholoških podataka, nalaza i mišljenja o stranki sa poznatim identitetom dozvoljeno je:

- 1) na stručnim komisijama, konzilijumima ili kolegijumima i
- 2) na sudu, na zakonom propisan način, a i tada samo onih podataka i nalaza koji su relevantni za predmet spora i
- 3) u radnim organizacijama gde postoji obaveza da psiholog dostavlja pisani izveštaj; psiholog to tada čini tako da izveštavanjem (brojem i selekcijom podataka, formulacijom itd.) u najvećoj mogućoj meri zaštiti stranku.

- 2.7.8. Psiholog je dužan da saradnike u ustanovi gde radi, kao i studente i druga lica, upozna sa neophodnošću čuvanja poverljivih podataka, da im tu neophodnost prikladno obrazloži, te da ih pozove na razumevanje i saradnju u tome.
- 2.7.9. Ukoliko stranka, odnosno roditelj/ staratelj zatraži da joj se saopšte testovni rezultati, nalazi ili procene, psiholog to čini bez prisustva trećih lica i na profesionalan način, predupređujući sve druge predvidljive štetne posledice koje to saopštenje može prouzrokovati.
- 2.7.10. U slučaju prinude ili pretnje za otkrivanje poverljivih podataka i nalaza, psiholog je dužan da u granicama opravdane brige za svoju egzistenciju preduzme odgovarajuće korake, uključujući i obaveštavanje DPS ili drugih nadležnih službi koje bi mogle pomoći u čuvanju tajnosti podataka i nalaza.
- 2.8. Ukoliko je stranka pravno, a ne fizičko lice, međusobne obaveze, uključujući i one predviđene ovim Kodeksom etike, regulišu se pismenim ugovorom.
- 2.9. Psiholog ne sme u svojoj profesionalnoj praksi koristiti postupke, sredstva ili programe koji, makar kao uzgredan efekat, dovode do neuvažavanja dostojanstva stranke i drugih, na koje se ti postupci, sredstva ili programi primenjuju.
- 2.10. Psiholog uvažava standarde svoje struke i odredbe ovog Kodeksa; njega ne obavezuju nalozi nikakvih drugih autoriteta (pojedinaца ili ustanova) ukoliko se kose sa strukom i Kodeksom.

3

ODNOS PREMA JAVNOSTI

- 3.0. Psiholog je svestan osetljivog položaja svoje struke u javnosti. Njegova je dužnost da u odnosu s javnošću postupa oprezno i odmereno.
- 3.1. Predstavljajući javnosti naučnu psihologiju ili posebne psihološke discipline i službe, psiholog je dužan da izveštava tačno, razumljivo i u potrebnoj meri informativno.
- 3.2. Psiholog je svestan ograničenja psihologije kao nauke. Predstavljajući psihologiju javnosti on je dužan da izbegne senzacionalizam, kao i svaka druga preterivanja koja bi mogla da navedu javnost da poveruje kako sumogućnosti psihologije veće, odnosno manje, nego što stvarno jesu.
- 3.3. Sve što se upotrebljava, uključujući i psihologiju, može i da se zloupotrebljava. Psiholog može koristiti svoja stručna znanja kako bi uticao na javnost da zauzme određeni stav prema nekom društvenom problemu. Pri tome on ne sme zloupotребiti ni svoja stručna znanja ni svoj položaj.
 - 3.3.1. Psiholog prihvata da mu njegova stručnost u odlučivanju o društvenim pitanjima ne daje više prava od prava na jedan glas. Stoga je dužan da se i vlada u skladu sa tim, ne uzimajući za sebe veći udeo u odlučivanju
 - 3.3.2. Koristeći svoja stručna znanja u javnom delovanju, psiholog je dužan da ne zloupotrebljava psihologiju u političke, ideološke ili privatne svrhe.
- 3.4. Psiholog svoje usluge pruža isključivo na javno definisan način, u okviru ustanove u kojoj je zaposlen ili pod zakonom propisanim uslovima obavljanja privatne prakse.
- 3.5. Psiholog je dužan da javnosti tačno predstavlja svoje kvalifikacije i svoje sposobnosti. Takođe je dužan da ispravi druge koji njegove kvalifikacije i sposobnosti predstavljaju netačno.

- 3.6. Psiholog je dužan da u javnosti ne komentariše podatke koji se odnose na pojedince čiji je identitet obelodanjen, čak ni onda kada ti pojedinci daju saglasnost za otkrivanje svog identiteta.
- 3.7. Licu čiji je identitet obelodanjen ili dostupan javnosti, psiholog ne sme svoje stručno mišljenje ili savet upućivati poštom, posredstvom trećih lica ili sredstvima javnih komunikacija.
- 3.8. Testove i sredstva procene čija metodološka vrednost počiva na naivnosti, odnosno prethodnoj neobaveštenosti ispitanika ili stranke, psiholog ne sme obznanjivati u sredstvima javnih komunikacija, već će ih još i čuvati od javnosti.
- 3.9. Oglašavajući psihološke službe i usluge u sredstvima javnog informisanja, psiholog je dužan da izbegava evaluaciju i komercijalni način, tj. da se ograniči na davanje obaveštenja.
- 3.10. Psiholog je dužan da vodi računa o svom neformalnom ponašanju u javnosti tako da tim ponašanjem ne smanji poverenje javnosti u svoju kompetentnost da profesionalne usluge pruži u skladu sa stručnim i etičkim zahtevima.

4 ODNOS PREMA KOLEGAMA

- 4.0. Psiholog će sa posebnom pažnjom negovati kolegijalnost, saradnju i stručnu razmenu, ne stavljajući nikada te vrednosti iznad dostojanstva drugih ljudi, neposredno ili posredno uključenih u profesionalni odnos.
- 4.1. Kritikujući stručni rad svojih kolega, uključujući i druge profesije, psiholog je dužan da vodi računa da predmet kritike bude zaista rad, a ne ličnost. U kritici njegova je dužnost da izbegava ne samo otvorene uvrede i omalovažavanja, nego i aluzije na račun ličnosti ili drugih, sa predmetom kritike nepovezanih, osobina i postupaka autora.
- 4.2. Ukoliko nije u mogućnosti da stranki pruži traženu uslugu, psiholog je dužan da joj pruži obaveštenja o drugim kolegama koji takvu uslugu mogu da joj ponude.
- 4.3. Psiholog je dužan da ne ulazi u profesionalni odnos sa strankom za koju zna da je već u takvom odnosu sa drugim psihologom, izuzev uz saglasnost toga kolege, odnosno nakon prestanka profesionalnog odnosa između stranke i kolege.
- 4.4. Kolegi sa kojim stupa u profesionalni odnos (tj. kome pruža profesionalnu uslugu) psiholog može ukazati, iz kolegijalnosti, izvesnu prednost, ali samo uz uslov da to ne krši običajne ili etičke norme sredine u kojoj radi, kao ni norme ovog Kodeksa etike.
- 4.5. Ukoliko uoči da kolega krši odredbe ovog Kodeksa etike, psiholog je dužan da na taktičan i što bezbolniji način pozove kolegu na preispitivanje svojih postupaka. Ako ni posle toga nije došlo do promene ponašanja, psiholog će se obratiti Sudu časti DPS. Psiholog može da se obrati Sudu časti i bez prethodnog pozivanja kolege na preispitivanje svojih postupaka.

Ovaj Kodeks etike usvojen je na Skupštini Društva psihologa Srbije, održanoj 20.aprila 2000.godine